

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 68 (1954-1955)

Artikel: Dicziunari rumantsch grischun
Autor: Schorta, Andrea
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-221568>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 22.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Dicziunari rumantsch grischun

Rapport per l' an 1954

Ils 1 december 1954 noss' ouvra naziunala accumplit seis tschinquantavel an. La Società retorumantscha decidet da s' algordar da quaist evenimaint cun üna modesta festa commemorativa. Per cha eir ils deputats rumantschs al Grand Cussagl and possan far part, gnit la festetta fixada sulla saira dals 19 november al Capricorn a Cuoir. A la tschaina spüerta da la Società retorumantscha gnittan invidats ils presidents dal Pitschen e Grand Cussagl, dal Cussagl da Cità, ils presidents da las Socie-tats rumantschas, meglinavant la Suprastanza da la SRR, la Cumischiun filologica, ils redactuors dal DRG e la pressa. Divers toasts fats dûrant la tschaina suottastrichettan l' importanza da l' ouvra per nossa cultura retica s' algordand dals homens chi la fundettan e guidettan fin al di d' hoz.

Davo tschaina as implit la sala pitschna dal Stambuoch, ingio cha 'l redactur odiern da l' ouvra referit suot il titul »Tschinquant' ans Dicziunari rumantsch grischun« davart l' istorgia da l' ouvra. Il referat gnit inramà da chanzuns chantadas dal Cor viril Alpina. Siand ch' el cumparirà in extenso aint illas Annalas, ans pudainsa spargnar da 'l riasumer qua. Manzunar vulainsa però l' exposiziun chi vulaiva illustrar alch fats remarchabels da l' istorgia e structura da l' ouvra, già per »dir padés« a sar Tista Murk e prof. Toni Nigg, ils abels interprets da noss sugerimaints.

L' an 1954 chi comblet il mez tschientiner da la vita da noss' ouvra ais stat eir svess ün an da richa früja per quella. Divers puonchs da nos vast program da lavur pudettan gnir evas, dand uschè bavun a la publicaziun da l' ouvra.

Il Cudesch da Noms retic

Ils noms locals e noms da persunas fuorman cuntschain-tamaing, pustüt sch' ün tegna adaquint eir da quels chi cumparan aint ils documaints medievalis, üna da las plü preziusas parts dal s-chazi linguistic da che favella chi saja. Perque tant il »Schwei-

zerisches Idiotikon« co il »Glossaire romand« co il Vocabolario della Svizzera italiana« han fat grands sforzs per ramassar quaist material tant our da la bocca dal pövel co our dals documaints tgnüts in salv in noss archivs, sacrificand per quaista lavur bler temp e cuschedraivels mezs. A nos Dicziunari rumantsch grischun il pisser per l' onomastica retica gnit alvà fingià l' an 1912 grazcha a dr. Robert de Planta, chi fet quella jada la generusa spüerta da surtour svess la perscrutaziun da noss noms sün agen quint. Fin l' an 1931 ch' el gnit culpi da greiva malatia collectet el cun agüd dal suotsegnà ün grand material chi gnit alura publichà l' an 1939, duos ans davo la mort da dr. Robert de Planta in ün prüm volüm. Daspö alura l' ouvra affidada a mai pudet progredir be planet causa meis impegn sco redactur dal Dicziunari, impegn chi sforzet il Cudesch da Noms da 's cuntantar dal temp liber. Tuottüna progredittan las laviors vi dal seguond volüm da maniera cha passa 1300 paginas dal manuscrit pudettan gnir copchadas a maschina fingià avant divers ans. Ma i restaiva amo adüna l'incumbenza dad eruir la derivanza da var 14 000 noms dals plü interessants ed antics da nos chantun. Quaista lavur as demusset bler memma greiva per la pudair evader be dürant il temp liber. Ella duman-daiva blerant categoricamaing las forzas da lavur da l' editur in lur totalità, l' agüd d' üna biblioteca bain dotada e d' üna cartoteca chi orientaiva eir davart la toponomastica da las cuntradas chi circundeschlan il Grischun. Al principi da l' an 1954 il mantun da noms problematics s' avaiva diminui be per var 4000 noms. Las vistas da gnir maister cul rest da 10 000 dürant ils prossems ans giaeian chalånd per divers motivs. In vista a quaista situaziun pac incuraschanta la Suprastanza da la Società retorumannscha e la Cumischiun filologica decidettan da 'm dar il permiss da lavurar dürant l' an 1954 vi dal Cudesch da Noms tant co chi fetscha dabsögn per finir la lavur etimologica vi dal seguond volüm dal Cudesch da Noms. Da dedichar a quaist' ouvra tuot il temp nun eira discuors. Il trafic da nos büro dumandet eir quaist an sia bella mità dal temp sco chi resorta dals puonchs chi sguondan.

Ma tuottüna per Nadal 1954 il mantun eira liquidà. Dals 10 000 noms var 4 000 pudettan gnir declarats definitivmaing. Pel rest las propostas fattas sun munidas cun tschertas reservas;

oters noms admettan plüssas pussibilitats da 'ls declarar; i restan finalmaing da quels chi fin hoz han resisti a tuottas tentativas. Tuot quaists noms sun gnüts munits d' üna cuorta descripziun dal terrain chi 'ls porta e da las fuormas veglias cuntgnüdas in noss archivs. Els vegnan publichats in quaista fuorma in ün agen chapitel da l' ouvra. Per l' an 1955 restan amo dad evader bainquandas laviors d' ordinamaint e copiatura. Cun fich pitschnas excepziuns pon ellas però gnir fattas dad agüdants chi pon gnir salarisats cun agüd dal Fuond naziunal per retscherchas scientificas. Uschè il mumaint cha 'l manuscrit po gnir surdat a la stampa s' approssma cun pass stendüts. Il sacrificizi da quasi ün mez an temp nun ais stat leiv per nos DRG, perche seis prüm dovair ais da gnir our d' ün fat cun la publicaziun dals faschiculs. Ma sch' ün cuschedra cha 'l Cedesch da Noms, chi schlubgia il Dicziunari d' ün grand pais, avess ris-chà da restar per via sainza quaist sacrificizi, schi tschert cha 'l retard d' ün faschicul as lascha motivar. La Suprastanza e la Cumischiun filologica meritan dimena plaina recugnuschentscha per lur bun' incletta.

Davart il terz volüm dal Cedesch da Noms chi tratta dals noms da famiglias saraja da dar rapport ün dals prossems ans.

Publicaziun

Intuorn Pasqua cumparit il faschicul 23 chi va da l' artichel böñ fin bratschadella. Artichels da buna paisa e puolpa sun pustüt böss-ch, bot e botta, botsch, bouda, bouv, brajada, braina, brancla, branclar, brassar e bratsch. L' immensità na be da fuormas foneticas ma güst uschè fich da variantas dal sen (da la semantica) quaist subtil artifizi chi lascha congualar uschè blers pleds culla plü artliusa filigrana, cullas plü bellas fluors da glatsch ans impla adüna darcheu cun respet per la materia cha nus provain da lovar aint plü spess pussibel aint ils scrignous da noss' ouvra. Tgnand adaquint da la plazza (nus dovrain uossa traís s-chaclas material per faschicul impè da duos sco plü bod) as ris-cha adüna darcho da sfigürar güst que cha la favella ha dal plü custaivel. Perque craijainsa chi sarà bain difficil da dar plü red a la publicaziun surznind ils artichels amo plü fich.

Excerpts

Adonta da la richezza da nos material chi surpassa uossa il milliun e mez bigliets, quel nun ais e nu po mai esser cumplet. Per l' istoria da nossa favella as faiva sentir il plü fich la mancanza d' infuormaziuns davart il linguach prelitterar, v. d. davart il *rumantsch medieval*. Dad el as han mantgnüts singuls pleds, singulas fuormas e noms aint in noss documaints grischuns, scrits fin intuorn il 1600 preponderantamaing in latin, daspö il 1400 eir per tudais-ch. Il glossari a la fin dal prüm volüm dal »Bündner Urkundenbuch« ans spordscha que chi ais cuntgnü aint ils documaints d' avant l' an 1200. Pel temp subsequant incumbenzettans al dr. Otto Paul Clavadetscher a Zuoz dad excerptar il material cha nus bsögnain our dal manuscrit dal dit »Bündner Urkundenbuch«. Grazcha a la bun' incletta da la redactura da quel, docturessa E. Meyer-Marthalier, e dal president da la Società istoric-antiquara, sar prof. dr. R. O. Tönjachen, chi ans mettettan a disposizion il manuscrit la lavur pudet gnir evasa per tuot l' epoca ant il 1400. Pel 15 avel e 16 avel tschientiner il manuscrit nun ais amo redat, uschè cha per quaista part stuvaransa amo tour pazienza.

Per nossa *collecziun da fotografias* e skizzas ans regalet sar dr. Paul Scheuermeier, president da la Cumischiun filologica, 428 fotos e disegns d' ogets registrats ils ans 1919—1925 in Grischun, cumprais las legendas. L' acziun per l' inventarisazion da la chasa paurila ans regalet passa 1000 copchas LEIKA 2,5 x4 da chasas, mobiglias etc. in Surselva, fattas da prof. dr. Alfons Maissen.

Sar magister Daniel Peer, Tschlin, ün fidel infurmatur da noss' ouvra ans fet il bel regal da passa milli bigliets cun plebs rars da Tschlin e da Sent, ün material ourdvart interessant e prezios. Nus ingrazchan eir in quaist lö a tuots donatuors e promotuors chi s' han algordats dal DRG in quaist an.

Cartoteca Jakob Jud

Sar professer Jakob Jud barmör, l' inschmarchabel president da la Cumischiun filologica avaiva cumanzà fingià in giuvens ans

ad excerptar la litteratura linguistica da l' intera Romania. El s-chaffit uschè üna cartoteca immensa, ün'ouvrage sco cha gnanc'ün romanist nun avaiva amo mai vis. La Romania alpina dal Simplon fin aint il Friaul, gnit trattada dapersai aint in quaist müravglieus instrumaint e survgnit ün agen bloc da var 100 s-chaclas material. Confuorm al giavüsch da prof. Jud, seis iertavels regalettan quaista part da la cartoteca al Dicziunari rumantsch grischun. Ella gnarà dimena transferida prossmaing a Cuoira. L' importanza da quaist instrumaint per nos DRG ais enorma, perche pür ella ans permettarà da seguir als problems linguistics eir surour nos chantun, da scuvrir ils fils chi intretschan la Retoromania culla Romania alpina da l' Italia, mo eir da vair plü cler que chi 'd ais seis vair caracter grischun ed independent. La Suprastanza, la Cumischien filologica e la Redacziun dettan expressiun a lur sentimaints da recugnuschentscha in ün documaint redat in scrittura artistica impalmà als donatuors per Nadal 1954. La cartoteca portarà da quinder invia il titul »Cartoteca Jakob Jud.« Sia cartoteca granda e sia intera biblioteca gnittan regalats a l'università da Turi, chi plazzet quaist dun in duos locals nomnats »Forschungsbibliothek Jakob Jud«. Il redactur dal DRG ha liber access a quaista biblioteca.

Ordinaziun dal material

Sco manzunà plüssas jadas in noss ultims rapports, il material stat racolt daspö il 1948 e na amo miss a lö s' avaiva mantunà ad ün toc sur 100 000 bigliets, bainschi ordinats dapersai ma amo dad incorporar in nossa cartoteca. L' utuon 1953 avaivans dat principi a quaista incorporaziun, chi progredit dürant l' inviern 1954 fin al custab E. In mai da quaist an ans gnit in agüd ün giuven student da romanistica, sar Iso Baumer da San Galla, chi as mettet cun paschiun vi da l' ovra da maniera cha in october l' intera racolta eira missa a lö dad A fin Z. La cartoteca rumantscha s' amunta uossa a 632 s-chaclas, la cartoteca totala a 750 s-chaclas.

Register da las chanzuns popularas rumantschas

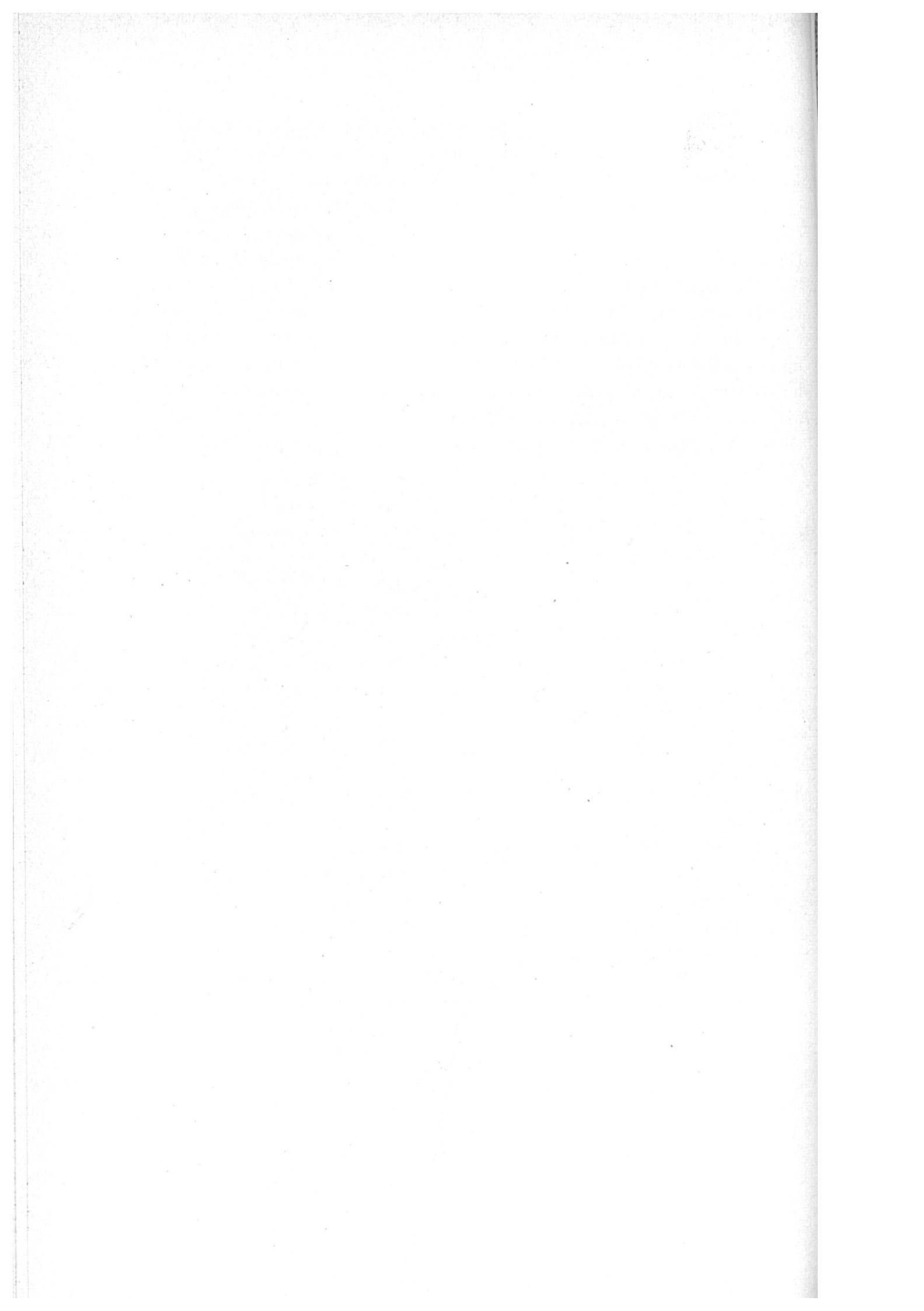
Tant nossa litteratura stampada co quella manuscritta e perfin orala cuntain ün grand s-chazi da chanzuns religiusas e profanas, popularas ed artisticas. Las Annalas, la Chrestomatia retorumannscha da Caspar Decurtins, Igl Ischi etc. etc. han publichà bellas collecziuns da quaist s-chazi litterar. Blerischmas otras chanzuns ans sun amo cuntschaintas be tras ils manuscrits da la Biblioteca chantunala, da la Lia Rumantscha, da la Chesa Planta Biblioteca Peider Lansel) e da la Biblioteca claustral da Mustér. Per obtgnair üna survista sur da tuot quaistas chanzuns fet eu fingià l'an 1932 ils pass preliminars per cumpilar ün register plü pussibel compleet. Intuorn il 1938 cumanzettans culs prüms excerpts, il prüm our da la litteratura stampada daspö Champell e Lurainz Viezel, Stiafen Gabriel e Zacharias da Salo fin pro las publicaziuns da Robert Cantieni, Hans Erni etc. Fat quaist toc pigliettans in lavur las publicaziuns aint ils periodics, las collecziuns our da la bocca vivainta fattas da Peider Lansel, Tumasch Dolf, Hans Indergand, Alfons Maissen e Duri Salm e finalmaing il rich s-chazi da manuscrits da las diversas bibliotecas. La stà passada la lavur pudet gnir manada a fin. Id ans manca be amo l'inventarisaziun da las chanzuns dals manuscrits da la clostra da Mustér, lavur chi vain uossa pisserada dal bibliotecar, rav. pader Vigeli Berther.

La cumpilaziun da quaist register nu düret tants ans perche ch' ella füss statta uschè straordinariamaing vasta o difficila, ma bainschi perche cha nus la resguardettan da prüm d' innan per lavur accessoria chi avess da servir quasi da recreaziun per noss collavuratuors, als quals la lavur centinua vi da nossa cartoteca, saja excerptand o saja ordinand füss dvantada memma monotona e stantusa. Uschè tuot nossas giuvnas da büro, students e magisters chi han güdà plü o main lönch in büro han alch part vi da quaist register. Davart sia valur nun as poja esser in dubi. Publicaziuns sistematicas e scientificas davart la chanzun populara sco »Die Lieder der Consolaziun dell' olma devoziusa« dad Alfons Maissen, Andrea Schorta e Werner Wehrli, Basel 1945, o sco quellas preparadas preschaintamaing dad Alfons Maissen e Tumasch Dolf han dabsögn d' ün instrumaint chi als pussibilitescha ün'

orientaziun cumpletta. Ma ün tal register correspuonda eir ad ün bsögn pratic. Fingià plüssas jadas ans servit el ad analisar manuscrits da chanzuns religiusas offerts dad antiquariats per ün bel rap e chi in seguit as verifichettan per spüras cumpilaziuns copchadas our da la Filomela, our dals psalms da Viezel etc. Nos DRG and ha dabsögn per s' orientar davart il svilup da tscherts texts bod adaptats dal puter in vallader, dal vallader in sursilvan e viceversa, moduland la fuorma linguistica tuot seguond las esigenzas da la rima. Nos nouv register cha sperains da pudair publichar aint illas Annalas ans muossa subit inua ch' ün ha da tscherchar la prüm' ediziun d' üna chanzun e chenüna chi 'd ais stada sia sort dürant ils tschientiners. Il register da las chanzuns ais perque dvantà ün instrumaint plüvieplü indispensabel.

Cuoira, schner 1955

Andrea Schorta

Avis

Ils commembers da la Societed retorumantscha artschaivan quaist cudesch in recumpensa da lur contribuziun da 5 francs. Las Annalas dals ans anterious paun gnir retrattas directamaing dal chaschier. Ellas cuostan dal nr. 1—20 frs. 2.—, dal nr. 21—40 (cun excepziun dals nr. 23 e 25—29, chi sun exausts) frs. 3.— e dal nr. 41—67 frs. 5.— l' exemplar plus porto. Pajamaints antecipos paun gnir effettuos tres nos quint da schec postel X 560 Cuoira. Commembers nouvs sun adüna bainvgnieus e paun s' annunzcher tiers il chaschier da la societed ubain tar la Stampa Romontscha, Mustér (quint da schec postel X 1501). Per eviter fals aint ils registers dals commembers e faciliter la spediziun da las Annalas giavüscha la stamparia da la vulair communicher mincha müdeda da domicil, titulatura etc.

